

Obsah

PŘEDMLUVA	15
---------------------	----

BLOK I

1. ÚVOD	19
-------------------	----

1.1 PŘÍSTUP K TÉMATU.	19
1.1.1 Plán práce	19
1.1.2 Metoda výkladu archeologického zkoumání	20
1.1.3 Úplnost výkladu.	21
1.1.4 Okolí archeologie	21
1.2 ÚVOD DO TEORETICKÝCH MODELŮ	22
1.2.1 Archeologie jako teoretická a praktická činnost	22
1.2.2 Archeologická teorie	23
1.2.3 Teorie a empirie.	23
1.2.4 Teoretické modely archeologie	24
1.2.5 Pojmy a věci	25
1.2.6 Modely a analogie	26
1.2.7 Generování modelů	27
1.2.8 Vzestup od abstraktního ke konkrétnímu.	27
1.2.9 Použití modelů	28
1.2.10 Model a teorie.	29
1.2.11 Kvantity živého a kvantity mrtvého světa	29

2. ZÁKLADY ARTEFAKTOVÉ ARCHEOLOGIE	30
--	----

2.2.1 Artefakt jako základ lidského světa.	30
2.2.2 Tvůrčí charakter lidského konání	31
2.2.3 Účelnost lidského konání	31
2.2.4 Expresivita artefaktů	32
2.2.5 Struktura artefaktů	32
2.2.6 Artefakty jako události	33
2.2.7 Vztah duchovní a artefaktové sféry.	33

BLOK II

3. LIDSKÝ SVĚT	37
--------------------------	----

3.1 POJEM LIDSKÉHO SVĚTA	37
3.1.1 Lidský svět	37
3.1.2 Archeologizovaný lidský svět	38

3.1.3	Kultura	39
3.1.4	Vznik lidského světa	39
3.1.5	Mimo lidský svět	40
3.2	SOCIÁLNÍ TEORIE	41
3.2.1	Podmínky tvůrčí činnosti	41
3.2.2	Základní pojmy a vztahy	41
3.2.3	Diachronie sociálního světa.	43
3.2.4	Synchronie sociálního světa	44
3.3	ZÁKLADNÍ ELEMENTY LIDSKÉHO (SOCIÁLNÍHO) SVĚTA	44
3.3.1	Artefakty	45
3.3.2	Ekofakty.	46
3.3.3	Člověk a jeho instituce	46
3.3.4	Texty	47
3.4	SYSTEMATIKA SOCIÁLNÍHO SVĚTA	49
3.4.1	Sociální svět.	49
3.4.2	Individuální svět	52
3.4.3	Individuální psychika a chaos.	53
3.5	ZÁKLADNÍ SOCIALIZAČNÍ PROCESY	54
3.5.1	Socializace jako vytváření sociálního světa	54
3.5.2	Adaptace	54
3.5.3	Specializace.	55
3.5.4	Komunikace.	56
3.5.5	Expresa	56
3.6	HISTORIE A ZÁKONITOST SOCIÁLNÍHO SVĚTA	57
3.6.1	Událostní aspekt lidského světa.	57
3.6.2	Struktura lidského světa.	57
4.	ARTEFAKTY V LIDSKÉM SVĚTĚ	59
4.1	PODSTATA ARTEFAKTŮ	59
4.1.1	Obecnost artefaktů	59
4.1.2	Artefakty a dědičnost	60
4.1.3	Úloha nástrojů.	61
4.1.4	Složitost artefaktů.	62
4.1.5	Artefakty vznikajícího člověka	62
4.1.6	Materiálně a ideálně	63
4.1.7	Symboly na artefaktech	63
4.1.8	Artefakty, pojmy a jazyk	64
4.1.9	Artefakty a paradigmatu	65
4.2	VLASTNOSTI ARTEFAKTŮ.	66

4.2.1	Vlastnosti „naše“ a „jejich“	66
4.2.2	Počet vlastností	67
4.2.3	Vlastnosti formální	67
4.2.4	Vlastnosti prostorové	68
4.2.5	Vlastnosti praktické	69
4.2.6	Vlastnosti arbitrární	70
4.2.7	Vlastnosti expresivní	70
4.3	STUPNĚ INTENCIONALITY	71
4.3.1	Izolace	71
4.3.2	Přízpůsobení	72
4.3.3	Formování artefaktů	72
4.3.4	Spojování částí (kombinace a skládání)	73
4.3.5	Pěstování rostlin a chov domácích zvířat	73
4.3.6	Kombinace artefaktů se zvířecí silou	74
4.3.7	Kombinace artefaktů s neživou silou	74
4.3.8	Další vývoj intencionality	74
4.4	ARTEFAKTY A LIDÉ	75
4.4.1	Artefakty a myšlení	75
4.4.2	Artefakty a lidská společnost	76
4.5	EKOFAKTY JAKO NEGATIVY ARTEFAKTŮ	77
4.5.1	Podstata ekofaktů	77
4.5.2	Systematika ekofaktů	79
4.5.3	Studium ekofaktů	80
4.5.4	Ekofakty a paradigmatata	82
5.	ÚČEL A EXPRESE ARTEFAKTŮ	83
5.1	ÚČEL ARTEFAKTŮ	83
5.1.1	Kategorie účelu (funkce, význam, smysl)	83
5.1.2	Praktická funkce artefaktů	85
5.1.3	Společenský význam	86
5.1.4	Symbolický smysl artefaktů	89
5.2	Účel a obvyklost (exprese).	91
6.	STRUKTURY A UDÁLOSTI	
	V LIDSKÉM ARTEFAKTOVÉM SVĚTĚ	93
6.1.1	Strukturalismus	93
6.2	USPOŘÁDÁNÍ ELEMENTŮ LIDSKÉHO SVĚTA	93
6.2.1	Uspořádání lidské kultury.	93
6.2.2	Uspořádání archeologických pramenů	94
6.2.3	Uspořádání v čase a v prostoru	96
6.2.4	Hranice v lidském světě.	96

6.2.5	Artefaktové systémy	98
6.2.6	Uspořádání symbolů a znaků	99
6.3	STRUKTURY	100
6.3.1	Pojem struktury	100
6.3.2	Struktury živé a mrtvé	100
6.3.3	Podobnost forem	101
6.3.4	Korelace a kauzalita artefaktových vlastností	102
6.3.5	Synchronní a diachronní struktury	103
6.3.6	Artefaktový algoritmus	103
6.3.7	Normy v lidském světě	104
6.3.8	Změny struktur	107
6.3.9	Podmíněnost struktur	108
6.4	UDÁLOSTI	109
6.4.1	Pojem události	109
6.4.2	Protiklad struktury a události	110
6.4.3	Proces a historie.	112
6.4.4	Střídání paradigmat a událostní archeologie	113
6.4.5	Události v archeologii.	114
6.4.6	Individualita událostí	116
6.4.7	Události jako subjekty struktur	117
6.4.8	Pojem události v dřívějších paradigmatech	117
7.	FORMA (MOBILNÍCH) ARTEFAKTŮ	120
7.1.1	Forma a přizpůsobení artefaktů	120
7.1.2	Formovatelnost artefaktů a nástroje	120
7.1.3	Specifičnost formy	121
7.2	FORMÁLNÍ STRUKTURY	122
7.2.1	Kognitivní normy mobilních artefaktů.	122
7.2.2	Základní třídy formálních struktur	123
7.2.3	Formální změny artefaktů	124
7.2.4	Proces tvoření	125
7.2.5	Šíření formálních změn prostorem	126
7.2.6	Vlivy a difuze	128
7.2.7	Diskontinuita formálních vlastností artefaktů	130
7.2.8	Stupňovitost ve vývoji artefaktů	132
7.3	UDÁLOSTI VE SVĚTĚ FOREM	132
7.3.1	Role jednotlivců.	132
7.3.2	Rozpoznání individuality artefaktů	133
7.3.3	Individualita tvorby forem	134
7.3.4	„Rukopis“ individuálních výrobců	135

7.3.5	Sledování nepravidelností	135
7.3.6	Ovlivňování	137
7.3.7	Šíření jednotlivých artefaktů	137

BLOK III

8.	PROSTOR ARTEFAKTŮ	141
8.1	ZÁKLADNÍ POJMY	141
8.1.1	Pojem prostorové archeologie	141
8.1.2	Některé teze prostorové archeologie	141
8.1.3	Pojem sídelního areálu	144
8.1.4	Pojem jinosti	145
8.1.5	Pojem sociální krajiny	145
8.1.6	Krajina jako pseudoartefakt.	146
8.1.7	Chápání prostoru	147
8.1.8	Nadkomunitní areály	148
8.2	TEORIE SÍDELNÍCH AREÁLŮ	150
8.2.1	Komunitní areál	150
8.2.2	Teorie sídelních areálů v jiných kontextech	152
8.2.3	Dedukce v teorii sídelních areálů	153
8.2.4	Význam komponenty a její pozorovatelnost	154
8.2.5	Paměť sídelních areálů	156
8.2.6	Archeologické komponenty a jejich okolí	158
8.2.7	Struktura komunitních areálů a krajiny	159
8.3	TEORIE JINOSTI	160
8.3.1	Pojem jinosti	160
8.3.2	Tranzitivita jinosti.	162
8.3.3	Komunita a společnost	163
8.3.4	Směna zboží ve společnosti	163
8.3.5	Obchod bronzem	165
8.3.6	Neekonomické sociální vztahy	167
8.3.7	Válečnictví	168
8.3.8	Pravěké války: příklad	169
8.3.9	Náboženství	173
8.3.10	Chápání minulého prostoru	174
8.4	UDÁLOSTI V PROSTORU	176
8.4.1	Pojem události v prostoru.	176
8.4.2	Události v komunitním světě	177
8.4.3	Události v krajině	180
8.4.4	Historie sociálních krajin	181
8.4.5	Cestování	182

9. ČAS ARTEFAKTŮ	184
9.1 ČAS V ARCHEOLOGII	184
9.1.1 Čas v přírodě a ve společnosti	184
9.1.2 Pozorovatelnost času v archeologii	185
9.1.3 Čas kalendářní a čas gramatický	186
9.1.4 Limity archeologického času	187
9.1.5 Periodicita archeologických událostí	188
9.1.6 Uspořádání událostí	189
9.1.7 Čas událostí a prostor událostí	190
9.1.8 Čas struktur a prostor struktur	191
9.2 VĚDOMÍ MINULOSTI	192
9.2.1 Vnímání času	192
9.2.2 Prostředky sociální paměti	193
9.2.3 Artefakty jako prostředek artefaktové paměti	195
9.2.4 Fáze vědomí minulosti	196
9.2.5 Jinost předků	197

BLOK IV

10. ARTEFAKTY JAKO PROSTŘEDKY ADAPTACE.	203
10.1 KATEGORIE TVOŘENÍ	203
10.1.1 Socializace tvořením	203
10.1.2 Účel tvoření	203
10.2 POJEM ADAPTACE	204
10.2.1 Adaptace jako přizpůsobení vnějšího světa lidmi	204
10.2.2 Procesuální pojetí adaptace	205
10.2.3 Adaptace přírody	206
10.3 POKROK A SMĚROVANÉ ZMĚNY V LIDSKÉM SVĚTĚ	208
10.3.1 Pojem pokroku	208
10.3.2 Problémy pokroku v archeologii	209
10.3.3 Směřované změny lidského světa a jejich příčiny	210
10.3.4 Úloha nástrojů.	212
10.4 HLAVNÍ STUPNĚ V ADAPTACI PŘÍRODY V PRAVĚKU.	214
10.4.1 Výroba nástrojů izolací a přizpůsobením	214
10.4.2 Výroba nástrojů formováním	214
10.4.3 Oheň.	214
10.4.4 Vznik kombinovaných artefaktů, umění a rituálních objektů	215
10.4.5 Vznik architektury a areálů aktivit	215
10.4.6 Vznik zemědělství	216
10.4.7 Spojení přírodní síly a artefaktu (oradlo)	217

10.4.8	Vznik sociální krajiny.	217
10.4.9	Vznik výrobních zařízení.	218
10.4.10	Vznik komunikací.	219
10.4.11	Vznik metalurgie železa.	219
10.5	HRANICE VYSVĚTLENÍ ADAPTACÍ.	219
10.5.1	Potrava: příklad neadaptivního chování.	220
10.5.2	Adaptace v oblasti Bakovského potoka.	222
10.5.3	Racionalistické pojetí adaptace.	222
11.	ARTEFAKTY JAKO PROSTŘEDKY SPECIALIZACE.	225
11.1	TRADIČNÍ POJETÍ SPECIALIZACE.	225
11.1.1	Člověk jako sociální bytost.	225
11.1.2	Principy tradičního pojetí.	227
11.1.3	Fáze výrobní specializace.	228
11.2	Vznik artefaktů a společnosti.	229
11.2.1	Artefakty a společnost.	229
11.2.2	Společenskost specializace.	230
11.2.3	Formy specializace.	231
11.2.4	Specializace a směna.	233
11.2.5	Specializace a společenské instituce.	235
11.3	SPECIALIZACE JEDNOTLIVCE.	236
11.3.1	Individualismus a kolektivismus.	236
11.3.2	Seskupování jednotlivců.	237
11.3.3	Specializace mužů a žen.	238
11.3.4	Specializace věkových skupin.	239
11.4	SPECIALIZACE V RODINĚ A DOMÁCNOSTI.	240
11.4.1	Lidské příbuzenství.	240
11.4.2	Exogamie a endogamie.	241
11.4.3	Matriarchát a patriarchát jako systém příbuzenství.	241
11.4.4	Patriarchát jako společenský systém.	242
11.4.5	Demografie rodiny.	243
11.4.6	Manželství.	244
11.4.7	Archeologické doklady rodiny.	245
11.5	SPECIALIZACE V KOMUNITĚ.	246
11.5.1	Pojem komunity a komunitního areálu.	246
11.5.2	Velikost komunit.	246
11.5.3	Ekonomie v komunitním světě.	247
11.5.4	Asistence.	248
11.5.5	Praktická dimenze komunitních areálů.	249
11.5.6	Symbyly v komunitách.	251

11.6	SPOLEČNOST.	252
11.6.1	Protiklad komunity a společnosti	252
11.6.2	Společnost jako relace a struktura (pokus o formalizaci).	254
11.6.3	Jiné teorie společnosti.	256
11.6.4	Pohřební ritus a společnost (smysl a význam pohřbívání)	257
11.7	ROLE EKONOMIKY V LIDSKÉM SVĚTĚ	258
11.7.1	Pojem ekonomiky.	258
11.7.2	Sociální rozměr pravěké ekonomiky	259
11.7.3	Výroba a spotřeba.	261
11.7.4	Potřebnost a nezbytnost.	263
11.7.5	Směna: užitečnosti a zboží	264
11.7.6	Vlastnictví artefaktů	265
12.	KOMUNIKACE ARTEFAKTY	267
12.1	VÝZNAM KOMUNIKACE.	267
12.1.1	Vymezení komunikace	267
12.1.2	Komunikace jako společenský jev	268
12.1.3	Struktury, kategorie a pojmy	268
12.2	FORMY KOMUNIKACE	269
12.2.1	Vznik komunikace	269
12.2.2	Symbolické systémy v artefaktové kultuře	270
12.2.3	Přirozený jazyk	271
12.2.4	Vznik a vývoj jazyka	272
12.3	KULTURA JAKO KOMUNIKAČNÍ SYSTÉM	273
12.3.1	Obsah artefaktové komunikace	273
12.3.2	Arbitrárnost	274
12.3.3	Principy omezení arbitrárnosti	276
12.3.4	Metodologie hledání smyslu znaků a symbolů	277
13.	ARTEFAKTY JAKO PROSTŘEDKY EXPRESE.	280
13.1	ZÁKLADNÍ POJMY	280
13.1.1	Pojem exprese	280
13.1.2	Artefakty jako výrazy (exprese)	281
13.2	TEORIE ARCHEOLOGICKÉ KULTURY	282
13.2.1	Archeologická kultura – vývoj pojmu	282
13.2.2	Pojem archeologické kultury	284
13.2.3	Vznik archeologických kultur	285
13.2.4	Kulturní hranice.	286
13.3	KULTURA A JAZYK	286
13.3.1	Vznik dnešních jazyků	286

13.3.2	Formální diferenciacie jazykú	287
13.3.3	Artefaktová kultura a jazyk	289
13.3.4	Filologické rekonstrukce	290
13.3.5	Etnická historie	291
13.3.6	Perspektiva etnickej historie.	293
	Summary	294
	Seznam literatury.	295
	O autorovi.	313
	Rejstřík	314